

DESETA GLAVA

No da se vyrnem kym vyprosa za informiraneto na bolnija. Sled tova shte razkazha oshte edna uzhasna istorija. Vprochem, vsichko, koeto razkazvam dosega, e edin neprekysnat uzhas. No mozhe bi e trudno da se useti sled tolkova ekshyni i zvezdni vojni kakvo vsyshtnost mu e uzhasnoto. Zatova shte go kazha napravo. Uzhasnoto v тази istorija e bezdushieto. Ne na instanciite samo. Na vsichki, koito systavjat edno obshtestvo kato nasheto. Nezavisimo dali sa na otgovorni postove ili na redovi. Az ne sym bila mnogo razlichna ot drugite. V prodylzhenie na 25 godini i az vsichko tyrpjah, dori projavjavah izvestnoto bylgarsko bezrazlichie:

– Abe k’vo me interesuva. Njama az da opravja sveta.

Kogato se sluchvaha tezi i drugi neshta, koito predstoi da razkazha, ne bjah az edinstvenata, nito pyrvata, kojato reagira po njakakyv nachin. Vsichki okolo men bjaha najasno kakvo stava, kato priemahme chuzhdencite i kakvo mozhe da posledva, ako se razchue v chuzhbina, no nikoj ne trygna da podava signal. Horata sa po svoemu mydri. Instinktyt za samosyhranenie komandva:

– Ne se zanimavaj s takiva neshta. Imash semejstvo, deca. Kakvo shte stane, ako ostanesh bez rabota?

Uzhasnoto v тази istorija e lipsata na solidarnost. Uzhasnoto e predatelstvoto. Uzhasnoto e, che sled tolkova godini rabota s moite kolegi, sled tolkova mnogo godini, nikoj, ama absolutno nikoj ne me zashtiti. A sme izjali zaedno torba sol, deto se vika. A naj-uzhasnoto e, che i sega, kogato veche napisah dumite: bezdushie, lipsa na solidarnost, predatelstvo, edva li njakoj se trogva. Bylgarskata dusha e obrygnala na hubavi dumi. Za nas, bylgarite, sjakash njama sveti ponjatija.

Pomnite li kakvo napraviha bylgarskite turci, kato gi “vyzrodiha”? Kak se vturnaha da bjagat vkupom, kak sami edni drugi se karaha da zarezhat vsichko, postroeno s pokolenija trud i da bjagat. Kyde s dobro, kyde sys zaplahi te podbraha naroda si i se zapytiha kym Turcija – uzhtjajna rodina. I tja gi otblyсна dori. Mislite li, che im beshe lesno? Ot unizhenie kym unizhenie ili kaktto kazva narodyt – ot tryn ta na glog.

A kakvo shtjahme da napravim nie, bylgarite, ako bjahme etnicesko malcinstvo, da rechem v Turcija, i ni podgoneha da se poislyamchim. Dali shtjahme da vyzroptaem i, pljuli na vsichko, da obrazuvame tjagostno dylgi izmycheni vyrvolici v tyrsene na zakrila ot sysedna strana s hristijanska vjara? Ili shtjahme da nahluzim fesovete i shalvarite, da si nauchim novite imena i samo kysno vecher, sybrani v

njakoja kyshta, kato hapnem i pijnem, da pochnem zdravo da psuvame vraga-porobitel – tam, vinagi tam, mezhdu stenite na kyshtata, tam protestira bylgarinyt. I se chudi zashto glasyt mu e kato glas v pustinja i zashto vse ne potrygvat neshtata, i koga shte zastane njakoj svesten tam gore da upravljava stranata, a redovijat bylgarin da si sedi, da si pie rakijata i da psuva, no vinagi nasame, samo sred naj-blizki prijateli. A i ako reche da protestira bylgarinyt, pyrvo zapochva da obizhda na lichni kachestva. Otpravja primerno, jadni personalni napadki kym shefa si v pismena forma, a posle oshte poveche psuva, kato go uvolnjat. I uchi decata si:

– Sreshtu ryzhen ne se rita, da znaete! Da si opichate akyla, ej!

Izpolzvam тази knizhka, za da kazha:

Ne se strahuvajte da se obazhdate za nerednosti. No nikoga ne otpravjajte personalni napadki. Nikoga lichni obidi, osobeno v pismena forma! Vmesto tozi e takyv i takyv, kazvajte kakvo v dejstvijata mu ne odobryavate. Njamate pravo da lepите etiketi na horata, zatova pyk imate pravo da izlozhite mnenie – no vinagi argumentirano, s cifri i fakti. Imate pravo i da kritikuvate nechii greshki – no vinagi predpazljivo, vmetvajki dumichki kato: mozhe bi, struva mi se, kato che li, mozhe i da gresha. Vmesto da kazvate ili da pishete:

“Nachalnikyt mi e pylen idiot!” – zapochnete s pohvali, kato naprimer:

“G-n Edi koj si, pod chieto rykovodstvo rabotja edi kyde-si ot edikoga si, mnogo pyti se e dokazval kato profesionalist ot visoka klasa i mnogo otgovorna lichnost, no v sluchaja s (opisvate konkretnija sluchaj) struva mi se, che mozhe bi (kazvate kakvo kato che li ne e redno).” I zavyrshvate pozitivno. Taka se pishe sreshtu nachalnik. Vednyzh opisali polozhenieto po vyzmozhno naj-spokoen i krasnorechiv nachin, ostavete na drugi, stojashti po-visoko ot shefa vi, da si napravjat sami izvodite. Ili vi se struva, che te sa po-glupavi ot vas i ne mogat da razberat za kakvo stava duma, ako ne im go kazhete v prav tekst, toest s pomoshhta na obidni kvalifikacii?

Men ne mozha da me uvolnjat disciplinarno zashtoto tova, koeto napisah, beshe dobre argumentirano s cifri i fakti i v nego lipsvaha lichni obidi ili zhenski hlench. Greshkata mi beshe druga. Nadcenih prijatelstvoto na kolegite. To se okaza mirazh – sled 16 godini zaedno! Zatova, ako shte protestirate, pyrvo si osigurete tila, prebrojte se i vizhte kolko sa “za”, posle dejstvajte zaedno. Naj-dobre vsichki zaedno. Ako ima pasuvashti – vnimavajte, te mozhe da sa bydeshtite predateli. No i povecheto da izglezhdad vyodusheveni i verni v nachaloto, nishto ne se znae. Horata se otmjatat mnogo lesno, stiga im malko da gi posplashat, taka che bydete gotovi i vie da

se otmehnute. Ili da zagubite. Bezverieto bilo v kryvta ni, kazvat njakoi, a ot bezverieto do predatelstvoto e samo edna krachka.

Hajde sega neshto po-optimistichno. Nie, bylgarite, v posledno vreme stanahme izvestni na sveta s nashija unikalen istoricheski podvig – spasjavaneto na bylgarskite evrei ot izprashtane v lageri prez Vtorata svetovna vojna. Cjal svjat vze da ni hvali i uvazhava za projavenite ot nas v onzi moment choveshtina i grazhdanska smelost. Zagovori se za taka narechenija “bylgarski model na etnicheska tyrpimost”, za nashija pyt kym Evropa. No tozi pyt ne e lesen i gladyk. Mozhe bi ni prechi nedalechnoto ili po-dalechno minalo? Drugi strani, obache, doskoro syshto kato nas socialisticheski, ni izprevarvat po pytja kym Evropa, i to bez da se oplakvat ot minaloto si. Standartyt na zhivot v Slovenija, naprimer, veche nadminava dori tozi v njakoi evropejski strani, koito nikoga ne sa bili socialisticheski. Ne mozhem da se opravdavame vechno i s tova, che sme malka strana, ta golemite vse ni komandvat. V Evropa ima i drugi negolemi dyrzhavi, Slovenija pak e podhodjasht primer – po-malka e dori ot Bylgarija. Vseki, kojto vjarva, che prichinata za bavnija ni prehod e tezhkoto nasledstvo ot poblizkoto ili po-dalechno minaloto, e ili fatalist i priema, che sme orisani vechno da teglim, ili smjata zakonomerni istoricheski javlenija za nerazreshimi zagadki. A objasnienieto na zagadki kato tazi na Slovenija e syvsem prosto. Edin narod mozhe da se osvobodit ot chuzhdo robstvo, no ot sobstvenoto si – njama kak, ako vechno dreme ili izliva nedovolstvoto si bezrazborno kato prirodna stihija. Naj-trudnoto za edin narod e imenno tova – osvobozhdavaneto ot sobstvenoto mu robstvo. I za otdelnata lichnost tova e naj-trudnoto – kato da otkazhesh cigarite, naprimer. Pri bylgarskija model, kojto e unikalen v svetoven mashtab, naj-ljubimoto mjasto i za drjamka, i za gnevните izblici na bylgarina vekove nared e bilo i dosega si ostava zad duvara na kyshtata ili v syvremen variant – mezhdu chetirite panelni steni, obiknoveno sled njakolko ljuti rakii. I neka tezi, koito govoryat za bylgarskija model, da ne se zabluzhdavayt. Ne che ni lipsva etnicheska tolerantnost – tolerantnost u nas ima, kolkoto iskash. I ne che njamame redica polozhitelni kachestva syshto taka. No syshtinskijayt bylgarskija model e imenno tozi: sladka drjamka ili stihien gnjav – i dveye praktikuvani naj-chesto v kyshti. A taka prosto ne mozhe da se postigne drugo, osven vechno vyrtene v omagjosan kryg – koeto i pravim naj-malko ot '89 nasam.

Otgore na vsichko naposledyk i u nas nashumjaha teoriite za svetovnata konspiracija i evrejskija zagovor. Na pazara izljazoha knigi – njakoi tynki, drugi baja debeli, koito mnogo ubeditelno dokazvat neshta, v koito bylgarinyyt ot kraj vreme e bil siguren – che ot obiknovenija chovek

nishto ne zavisi, che ne mozhe da ima grazhdansko obshtestvo, nito budna choveshka syvest, nito sveti ponjatija. Svetyt se upravljava ot njakakvo tajno mjesto. Horata, dori da zhivejat dobre, sa prevyrnati v robi. Evreite sa vinovni za vsichko. No taka narodyt oshte poveche se obezverjava. SHTom vsjako usilie e predvaritelno obrecheno v tozi prednachertan svjat, za kakvo li da se opitvame da napravim neshto? To ot celi dyrzhavi nishto ne zavisi, ta ot men li shte zavisi, malkija chovek? Kak li pyk njama da se prekaram da trygna az da promenjам sveta? JA po-dobre da si natiskam parcalite.

Zatova shte izpolzvam тази knizhka, za da kazha neshto i na tezi, koito smjatat, che evreite sa im vinovni za vsichko, toest za antisemitizma. Izpolzvam imenno tozi termin, makar mnogo dobre da znam, che i arabite sa semiti. Struva mi se, che terminyt antisemitizym e ustanoven i shiroko izvesten, a antievreizym zvuchi njakak si dosta tromavo, ta zaradi tova go izpolzvam. Slobodan Gvozdenuch izdade “Djavolskoto frizbi”, preizdade go dazhe i se oplaka (ili pohvali?), che knigata mu e pod prokurorsko razsledvane ili neshto takova. V тази kniga toj kazva, naprimer, che evrei sa napravili bolshevishkata revoljucija v Rusija prez 1917 g., zavzeli vlastta i tormozili hristijanskija ruski narod desetki godini. Dobre, neka da e taka, syglasna sym, tova go pishe i na suma ti sajtove v Internet.

No zashto nikoj ne si zadava edin syvsem elementaren vypros. Kak taka se podgotvi tja тази revoljucija? Kak se sybraha tolkova mnogo evrei, kak uspjaha da se organizirat, kato e trjabvalo da se sybirat ot kyde li ne, Trocki, naprimer, e doshyl chak ot Amerika? A oshte ne imalo nito samoleti, nito interneti. Lesno li se svalja vlastta v takava ogromna imperija kato Ruskata ot onova vreme? Njakoj politolog zashto ne se opita da proektira osyshtestvjavaneto na tolkova slozhna operacija? V dneshno vreme mozhe da se pribegne do pomoshtta na kompjutyр, bi moglo da se napravi kompjutyren model na problemnite situacii pri podgotvjaneto i izvyrshvaneto na Velikata oktomvrijska syvetska revoljucija. A i zadyrzhvaneto na vlast syshto e slozhna problemna situacija, osobeno po onova vreme, kogato Syjuzyt e bil pyrvi po roda si v sveta.

Pri vseki opit da se napravi proekt za kakvoto i da e biznes nachinanie, oshte poveche za takova kato revoljucijata – zashtoto, nali, i revoljuciite se pravjat za pari, toest sa edin vid biznes na visoko ravnishte – proektantyt se sblyskva s ogromno kolichestvo neizvestni faktori, ili ako ne chak neizvestni, to pone variabilni – koito trjabva da se presmjatat v procesa na nachinaniето. Znachi pyrvo trjabva da si gotov na risk, i to tolkova pogoljam, kolkoto po-mashtabno e nachinaniето, koeto si zamislil. Posle trjabva da si strahotno inteligenten, za da go osyshtestvish, kato neprekysnato

reagirash v dvizhenie na novosyzdalite se situaciji. E, točno tova evreite go umejat naj-dobre ot vsichki. A povecheto ot tija, koito se oplakvat, che sa zhertva na konspiracija i evrejski tormoz, drugo osven da se oplakvat, dali mogat? Dori i v tova, za syzhalenie, ne sa originalni. Gvozdenich, naprimer, izleze s тази kniga ot svoe ime, no e dostatychno da poglednete kilometrichnata mu bibliografija otzad, za da vi stane jasno kolko mnogo i ot kyde e prepisval. I v Internet e syshtoto – ot razni strani nadavat voj sreshthu evreite, prosto zashtoto sa bezsilni da im se protivopostavjat. A sa bezsilni, zashtoto sa ili myrzelivi, ili glupavi, ili neorganizirani, ili razedineni i pylni s predateli v redovete si – ili vsichko tova zaedno.

A milionite ruski hora zashto ne sa okazali syprotiva, kogato evreite sa gi ograbvali i izbivali kato mravki? Te zashto ne sa se organizirali? Trudno im e bilo da protestirat, zashtoto sa gi presledvali i dezinformirali, a i bili ostanali bez pari i imoti? Ama nali imenno evreite sa bili presledvani predi tova vekove nared iz cjala Evropa, nali imenno tehните pari i imoti sa bili izzemvani? Nie, bylgarite, se gordeem, naprimer, che sme se zapazili kato narod sled blizo 5 veka tursko igo. A evreite ne sa li se zapazili kato narod i to ne sled 5, a sled 20 veka robstvo – evropejsko, taka da se kazhe? Pri tova prez cjaloto vreme na robstvoto nie vse pak sme zhiveli zaedno po mestata, kydeto predi e syshtestvuvala dyrzhavata ni, a evreite sa se skitali ot edna chuzhda dyrzhava kym druga chuzhda i sa bili razprysnati prez cjaloto tova nevyobrazimo dylgo vreme, bez da imat naj-skyptoto za edin narod – svoja dyrzhava, mila rodina! Na tjah ne im li e bilo trudno, koj im e daval informacija, kak sa se spravjali?

Tova, che evreite sa sposobni, se vizhda otvsjakyde. S kakvoto se zahvanat, vse go izpipvat. Zatova sa ostavili sledi v cjalata istorija. Gvozdenich, razbira se, ne se interesuva ot tova kolko ucheni, nositeli na Nobelova nagrada, sa vse ot evrejski proizhod. Nito go interesuva, che Izrael ot pustinja se e prevyrnal v raj, samo da ne bjaha palestinskite atentati. No, shte kazhete, SASHT hvyrlyat mnogo sredstva, za da cyfti Obeshtanata zemja na izbranite? Hvyrljat, da, no sredstvata im javno ne potyvut v cherna, bezdynna dupka. Dali ako hvyrlyaha takiva sredstva u nas, i nie shtjahme da cyfnem i vyrzhem? Az pone ne vjarvam, che vyprosyt s opravjaneto na edna ikonomika e samo vypros na pari.

A zemjata ni e mnogo hubava i naistina e zemen raj po priroda. No na kakvo e zaprilichala dnes Bylgarija, nashata majka junashka? Zaprilichala e na tyzhna majka, izostavena ot neblagodarni deca, na tova e zaprilichala. Samo kato se ogledam ot balkona naokolo, napravu mi priloshava. Kolko mnogo bokluci se izhvyrljat bezrazborno navsjakyde, trupat se mezhdu

blokovete ili se raznasjat ot vjatyra nasam-natam! Kolko mnogo bezdomni kucheta skitat po ulicite! Kolko hora rovjat iz kofite za bokluk! Na tezi, deto si hvyrlyat bokluka ot balkona me e jad, priznavam si, a mi e zhal za bezdomnite hora i za kuchetata bez sobstvenici syshto. I za palestincite mi e zhal, strashno mi e zhal za tjah, kato gledam kak sa gotovi na vsichko, samo i samo da se osvobodjat ot izraelska okupacija. No v edna kritichna statija na anglijski ezik, publikuvana predi tri-chetiri godini, chetoh, che Arafat i priblizhenite mu si zhivejat oholno, dokato narodyt im strada i tyne v mizerija. Boja se, che podobni navici ne se preodoljavat lesno i sled izvojuvane na nacionalna svoboda. Ta taka.

SHTe zavyrsha тази глава s neshto hubavo. Tazi godina, 2003, pred mnogo blokove zapochnaha da obirat boklucite i da pravjat gradinki. Az samata tochno тази пролет izljazoh da sybiram boklucite, natrupali se v trapa pokraj garazhite v zadnija dvor. Ne go bjah pravila ot godini. Edin komshija se priteche na pomosht. Nad trideset cherni najlonovi torbi ot naj-golemite izhvyrlihme zaedno. Posle otpred, pred vhoda, myzhete dokaraha pryst i zhenite nabadoha cvetenca. I – o, chudo, dosega nikoj ne gi e stypkal. Pokraj edni grozni 16-etazhni blokove v nashija kvartal vidjah da polivat s markuchi malko parche trevna plosht pred vhoda – trevata tam beshe jarko zelena. Pokraj edna porutena stena na drugo mjasto bjaha opynali vyrvi i po tjah se katereha funijki. Dochuh, che i v dalechnite kvartali stava syshtoto – imenno ot тази пролет. Maj ima neshto vjarno v prikazkata, che ideite se nosjat vyy vyzduha. Na kakvo li se dylzhi tozi fenomen?